

พื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้เกษียณอายุที่พำนักระยะยาวชาวญี่ปุ่นในเมืองเชียงใหม่

วันฉัตร ด่านหงษ์มังกอร์^{1*} และ สันต์ สุวัจฉราภินันท์²

Space in everyday life of retired japanese long stay in the city of Chiang Mai

Wanchart Danhongmangkorn^{1*} and Sant Suwattcharapinun²

^{1,2} คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

^{1,2} Faculty of Architecture, Chiang Mai University

*Corresponding author. E-mail address: kue063@gmail.com

received: June 6, 2019

revised: October 28, 2019

accepted: November 7, 2019

บทคัดย่อ

จากปรากฏการณ์การขยายตัวของสังคมผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลจึงได้มีนโยบายสนับสนุนให้ประชากรเกษียณอายุเดินทางไปพำนักระยะยาวต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่เป็นอีกปลายทางในการพำนักระยะยาวเนื่องมาจากการเดินทางที่สะดวก ภูมิอากาศที่อบอุ่น ค่าครองชีพที่ต่ำกว่าประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ปัจจัยข้างต้นแล้วยังมีอีกปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นเลือกเข้ามาพำนักระยะยาวซึ่งก็คือปัจจัยด้านพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ที่ผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นเลือกใช้ในการใช้ชีวิตประจำวัน “พื้นที่ในชีวิตประจำวัน” ในบทความนี้เป็นกรอบทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาของ Martin Heidegger และ แนวคิดที่ว่าด้วยผลผลิตของพื้นที่ของ Henri Lefebvre เป็นความคิดรวบยอดที่ใช้เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคน พื้นที่ และปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้นในสังคม บทความฉบับนี้นำแนวคิดพื้นที่ในชีวิตประจำวันมาอธิบายลักษณะการใช้งานพื้นที่ของกลุ่มผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นและลักษณะของพื้นที่ที่ถูกพวกเขาใช้งาน ทั้งในพื้นที่ระดับเมืองและย่าน และพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม เพื่อมองหาลักษณะการใช้งานพื้นที่ของกรณีตัวอย่างกลุ่มผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นและคุณลักษณะทางพื้นที่และทางสถาปัตยกรรมที่เอื้อให้เกิดการเลือกใช้งานในชีวิตประจำวัน รวมถึงระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและพื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้เกษียณอายุผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่ ที่ส่งผลให้ผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นเลือกเข้ามาพำนักระยะยาวอย่างมีความสุขจนก่อให้เกิดย่านของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นในเมืองเชียงใหม่ขึ้น

คำสำคัญ: พื้นที่ในชีวิตประจำวัน การพำนักระยะยาว ผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่น

ABSTRACT

From the expansion of the elderly society in Japan. Japanese Government has a policy to encourage the retirees to travel to foreign countries for long stay. Chiang Mai is another destination for long stays due to convenient travel, warm climates and cheaper living costs than Japan. In addition to the above factors, there are other factors that result in Japanese retirees choosing to long stay, which is the space factor, especially the area that Japanese retirees choose to use in the everyday life. “The everyday life space” in this article is the theoretical framework that arises from the merging Martin Heidegger’s Phenomenology and Production of space of Henri Lefebvre, which is a concept used to describe the relationship between people, space and spatial practice that happens in the everyday life. This article introduces the concept of everyday life space to describe the usage of the area of the Japanese retirement group and the characteristics of space that they were used in the city, both in city area, district area and the architectural space, to look for the use of the area of the Japanese retirement group who long stay in the focuses area and the characteristics of space and

architecture that encourages the use in everyday life. Including identifying the relationship between the being and the everyday life of the sample group through spatial practice. Which resulted in Japanese retirees happily choosing to live long stay in Chiang Mai, and eventually creating neighborhood of Japanese retirees in Chiang Mai.

Keywords : Everyday Life Space, Long Stay, Retired Japanese

บทนำ

จากปรากฏการณ์สังคมผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นที่มีอัตราส่วนของประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นและคาดการณ์ว่าจะมีอัตราส่วนของประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเทียบกับจำนวนของประชากรทั้งหมดในประเทศ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการส่งเสริมให้มีการเพิ่มจำนวนประชากรขึ้นของรัฐบาลญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปี พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมาก่อตั้งกลุ่มดังกล่าวของประเทศญี่ปุ่นนั้นก็จะมียุค 60 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยเกษียณอายุจากการทำงาน ส่งผลให้รัฐบาลญี่ปุ่นมีค่าใช้จ่ายที่ต้องแบกรับสำหรับประชากรวัยสูงอายุมากขึ้น รวมถึงการที่ประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นประเทศที่ประชากรอายุยืนเป็นอันดับต้นของโลก ส่งผลให้อัตราส่วนประชากรวัยสูงอายุนั้นเพิ่มขึ้นอย่างมาก นอกจากนี้ผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นยังประสบปัญหาเรื่องค่าครองชีพที่น้อยกว่าระหว่างทำงาน รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้มีนโยบายสนับสนุนให้ประชากรชาวญี่ปุ่นวัยเกษียณอายุเดินทางออกไปพำนักระยะยาวในต่างประเทศ ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศปลายทางที่ถูกให้ความสนใจในการพำนักระยะยาวของชาวญี่ปุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดเชียงใหม่สืบเนื่องมาจากปัจจัยหลาย ๆ ประการ จากการสำรวจของหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับ Chiang Mai Longstay Life Club (CLL) (อ้างใน เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และอรุณ โสภารัตย์, 2555, น. 26-34) ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่ ยกตัวอย่างเช่น ภูมิประเทศที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในการเดินทางในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรื่องของภูมิอากาศที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ค่าครองชีพที่ต่ำกว่าประเทศญี่ปุ่น ความหลากหลายของร้านค้าและร้านอาหารที่หลากหลาย บรรยากาศของเมืองและอสังหาริมทรัพย์ที่ผู้คนในเมืองที่ไม่ดีดัดแปลง เทคโนโลยีทางการแพทย์ที่เชื่อถือได้ และปัจจัยด้านการขอวีซ่าที่สะดวกและสามารถอยู่ได้เป็นเวลานานหลายปี

สำหรับกลุ่มของชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่พบว่ามีชาวญี่ปุ่นกลุ่มแรกที่มีการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการนั้นคือการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นสื่อกลางให้กับชาวญี่ปุ่นที่มาทำงานในนิคมอุตสาหกรรมเป็นหลัก ในการเลือกเข้ามาใช้งานพื้นที่สำหรับพำนักระยะยาวนั้นเริ่มต้นมาจากการที่ประเทศญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ และได้มีการหาที่พักให้กับพนักงาน โดยได้เลือกที่พักให้พนักงานโดยเลือกเป็นคอนโดมิเนียมที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนถนนห้วยแก้วและย่านนิมมานเหมินท์ ซึ่งที่พักเหล่านี้ล้วนอยู่ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ และมีระยะทางที่ทำงานกับที่พักใช้เวลาเดินทางไปทำงานไม่นาน มีแหล่งที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความหลากหลายมากกว่าในลำพูน ชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาทำงานในช่วงนั้นจึงเลือกที่จะพักอาศัยอยู่ในย่านดังกล่าวและบริเวณรอบข้าง ต่อมาในช่วงต้นทศวรรษ 20 จึงเริ่มมีผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นเข้ามาพำนักระยะยาวอยู่บ้าง เมื่อมีผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นเข้ามาพำนักระยะยาวมากขึ้นและพบว่าการทำงานในเชียงใหม่ของพวกเขานั้นมีอุปสรรคอยู่พอสมควร พวกเขาจึงทำการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อช่วยเหลือ แบ่งปัน โดยเริ่มจากกลุ่มเพื่อนสนิทเป็นหลัก โดยจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และเพื่อทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเกิดประโยชน์ต่อสังคมท้องถิ่น ทำความรู้จักหรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนไทยในพื้นที่ เป็นต้น ในบางครั้งหากไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มก็ไม่สามารถทำกิจกรรมหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลในกลุ่มได้ จากการรวมกลุ่มข้างต้นทำให้เราเห็นชาวญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยที่เลือกที่จะเข้ามาพำนักอยู่ในย่านนิมมานเหมินท์ และถนนห้วยแก้ว ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นแหล่งที่ตั้งชุมชนที่สำคัญแห่งหนึ่ง โดยชุมชนญี่ปุ่นในเชียงใหม่ที่ถูกตั้งขึ้นมานั้นถือว่าเป็นชุมชนขนาดเล็ก เนื่องจากมีประชากรจำนวนน้อย มีการสืบทอดความเป็นชุมชนระยะเวลาประมาณไม่เกิน 20 ปี เนื่องจากมีสมาชิกเก่าทยอยเดินทางกลับญี่ปุ่น ป่วยหรือเสียชีวิต ขณะเดียวกันก็มีสมาชิกใหม่ที่เดินทางจากญี่ปุ่นเข้ามาอาศัย

นอกจากปัจจัยข้างต้นแล้วยังมีอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้การใช้ชีวิตประจำวันของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและสะดวกสบายซึ่งก็คือปัจจัยทางด้านพื้นที่ ที่ถูกเลือกเข้าไปใช้งานในชีวิตประจำวันภายในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งบทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยฉบับเต็ม “ตัวตน พื้นที่ และการปรับตัว: สสำรวจผ่านพื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้เกษียณอายุที่พำนักระยะยาวชาวญี่ปุ่นในเมืองเชียงใหม่” โดยอาศัยกรอบแนวคิดที่ว่าด้วย “ตัวตน” ทางปรากฏการณ์วิทยา ของ Martin Heidegger และแนวคิดที่ว่าด้วย the Production of Space ของ Henri Lefebvre มาเป็นกรอบพิจารณาเก็บข้อมูล ลงภาคสนามและวิเคราะห์ข้อมูล ที่มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยคือ

1. เพื่อวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะของพื้นที่ภายในเมืองเชียงใหม่ที่ถูกใช้งานในชีวิตประจำวันโดยกรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่

2. เพื่อระบุความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวตน และ พื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้เกษียณอายุผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้นทั้งในพื้นที่ในระดับเมือง ย่าน และพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถเข้าใจถึงคุณลักษณะของพื้นที่ และความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวตน และ พื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่ในชีวิตประจำวันของพวกเขา

2. สามารถนำข้อมูลในการปรับตัวในพื้นที่ระดับต่างๆ มาเป็นตัวเป็นเครื่องมือในการมองถึงการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการพำนักระยะยาว (Long Stay) ของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

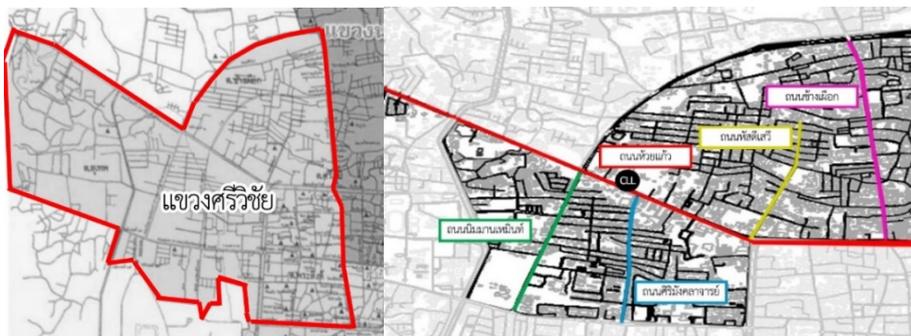
บทความฉบับนี้เป็นบทความจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน มีเกณฑ์การเก็บข้อมูลคือเป็นผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น (อายุ 60 ปีขึ้นไป) อาศัยอยู่ในเชียงใหม่ 1 ปีขึ้นไป และเป็นสมาชิกของชมรม Chiang Mai Longstay Life Club ซึ่งเป็นชมรมของผู้เกษียณอายุชมรมหนึ่งในเชียงใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายในการสรุปประเด็น ข้อค้นพบและบทวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นกับผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เป็นกลุ่มกรณีตัวอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของคุณลักษณะทางพื้นที่ที่มีผลต่อการประกอบสร้างตัวตนใหม่ และพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการใช้ชีวิตประจำวันในเมืองอย่างมีความสุข

ระเบียบวิธีวิจัย

กรณีตัวอย่าง และพื้นที่ที่ทำการเก็บข้อมูล

สืบเนื่องจากข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูลทั้งด้านภาษาและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่ค่อนข้างมีความเป็นส่วนตัวสูง ส่งผลให้กลุ่มกรณีตัวอย่างที่ได้มาสำหรับเก็บข้อมูลนั้นค่อนข้างแคบและจำกัด กลุ่มตัวอย่างจะเป็นผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่ย้ายเข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่มาแล้วมากกว่า 1 ปี และมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งในที่นี้จะพำนักชมรม Chiang Mai Longstay Life Club ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า CLL ซึ่งเป็นที่ที่ผู้เขียนได้รู้จักผ่านการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้เขียนได้ทำการเข้าไปทำการขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เพื่อทำการเก็บข้อมูล โดยมีเงื่อนไขว่ากรณีตัวอย่างนั้นเต็มใจในการให้ข้อมูลที่เป็นเชิงลึกและส่วนตัว ซึ่งในที่นี้มีกรณีตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 7 คนด้วยกัน โดยการได้มาซึ่งกรณีตัวอย่างนั้นจะเป็นการได้มาจากวิธีการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โดยอาศัยการแนะนำจากหนึ่งในกรณีตัวอย่างที่เป็นประธานกรรมการของกลุ่ม ซึ่งผู้เขียนทำการเข้าไปติดต่อในการขอเก็บข้อมูลเป็นคนแรกหลังจากนั้นเขาจึงแนะนำกรณีตัวอย่างอีก 6 คนที่อนุญาตและเต็มใจที่จะให้เข้าไปทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล (ข้อมูลเพิ่มเติมของกรณีตัวอย่างนั้นจะถูกขยายความในหัวข้อ “ตัวตน” ผ่านการใช้พื้นที่เมืองเชียงใหม่)

โดยพื้นที่ที่ถูกเลือกมาสำหรับเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์นั้นจะเป็นการเลือกตามการใช้งานพื้นที่ของกรณีตัวอย่างทั้ง 7 คน ซึ่งพบว่ากรณีอย่างทั้ง 7 คนนั้นเลือกใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันในระดับเมืองเป็นพื้นที่ของเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่แขวงศรีวิชัย ระดับย่านจะเป็นพื้นที่รอบถนน นิมนานเหมินท์ ถนนห้วยแก้วสิ้นสุดที่ถนนรอบเมืองเชียงใหม่ ถนนศิริมงคลจารย์ ถนนช้างเผือก และถนนหัดสีเสวี เนื่องจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่าเป็นย่านที่กรณีตัวอย่างทั้ง 7 คนเข้าไปใช้งานมากที่สุด มี 4 คนจาก 7 คนพักอาศัยอยู่ในคอนโดมิเนียมภายในย่าน ส่วนพื้นที่ในระดับสถาปัตยกรรมนั้นจะเป็นพื้นที่ร้านอาหารและร้านค้าที่กรณีตัวอย่างเลือกเข้าไปใช้งานซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในย่านดังกล่าว (ภาพ 1) โดยข้อมูลที่ใช้ในการเลือกพื้นที่สำหรับเก็บข้อมูลนี้ได้มาจากการลงภาคสนามไปสัมภาษณ์และติดตามกรณีตัวอย่าง

ภาพ 1 แสดงพื้นที่ในระดับเมืองและย่านที่เลือกทำการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูล

บทความฉบับนี้ได้แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ส่วนคือ

1. การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร ในเก็บข้อมูลภาคเอกสารเรื่องของการพำนักระยะยาว (Long Stay) ของชาวญี่ปุ่นในเชียงใหม่ ในเรื่องของคำจำกัดความของการพำนักระยะยาว นโยบาย กฎหมายและวีซ่า ความเป็นมาและย่านของคนญี่ปุ่น ตัวตนของชาวญี่ปุ่นที่เลือกเข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่ และภาคทฤษฎีที่ประกอบด้วย แนวคิดที่ว่าด้วย “ตัวตน” และการอยู่ทางปรากฏการณ์วิทยา แนวคิด “ผลิตผลของพื้นที่” และแนวคิดที่ว่าด้วย “ชีวิตประจำวัน” รวมถึงเก็บข้อมูลเอกสารทางด้านกายภาพของพื้นที่ระดับเมือง และย่าน

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลผ่านกรณีตัวอย่างเป็นชาวญี่ปุ่นที่ย้ายเข้ามาพำนักระยะยาวในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่ จำนวน 7 คน ดังกล่าวไปข้างต้น โดยจะทำการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการใช้แบบสอบถามถึงการใช้งานพื้นที่เบื้องต้นในระดับเมือง ระดับย่าน และที่พักอาศัย พร้อมทั้งสอบถามถึงการขออนุญาตเข้ามามีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไปในการเก็บข้อมูลภาคสนามในบทความนี้ได้แบ่งหน่วยวิจัยออกเป็น 3 หน่วยวิจัยด้วยกัน คือ หน่วยวิจัยด้านตัวตน หน่วยวิจัยด้านพื้นที่ และหน่วยวิจัยด้านการปรับตัว โดยแต่ละหน่วยวิจัยจะมีวิธีการเก็บข้อมูลและใช้เครื่องมือที่แตกต่างกันออกไป

2.1 หน่วยวิจัยด้านตัวตน จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่เพ ความเป็นอยู่ ตัวตนของกรณีก่อนเข้ามาพำนักระยะยาวและความรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของตัวตนหลังจากเข้ามาพำนักระยะยาวในเชียงใหม่ของกรณีตัวอย่าง โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1.1 ตัวตนก่อนเข้ามาพำนักระยะยาวตอนอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น

2.1.2 ตัวตนหลังเข้ามาพำนักระยะยาวและใช้ชีวิตประจำวันในเมืองเชียงใหม่

2.2 หน่วยวิจัยด้านพื้นที่ จะเป็นการศึกษาถึงคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ถูกใช้งานโดยแบ่งออกเป็นหน่วยวิจัยย่อยอยู่ 3 ระดับด้วยกันคือ

2.2.1. ระดับเมือง เป็นการศึกษาในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองนครเชียงใหม่ โดยศึกษาในประเด็นของโครงข่ายเมือง และ การใช้เส้นทางสัญจรและพื้นที่ภายในเมือง

2.2.2. ระดับย่าน เป็นการศึกษาในขอบเขตของย่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในย่านนิมมานเหมินท์ ถนนห้วยแก้ว และช่างเผือก โดยจะทำการศึกษาในเรื่องวิธีกำหนดจุดจำพื้นที่ในย่าน กิจกรรมที่เกิดขึ้น และการใช้งานร้านค้าในชีวิตประจำวันโดยรอบของกรณีตัวอย่าง

2.2.3. ระดับสถาปัตยกรรม ศึกษาในขอบเขตของที่พักอาศัยที่อยู่ในย่านจะขึ้นอยู่กับกรณีตัวอย่างที่อนุญาตให้ทำการสัมภาษณ์ รวมถึงสถาปัตยกรรมที่เป็นพื้นที่สาธารณะภายในย่าน โดยแบ่งส่วนที่จะทำการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ สถาปัตยกรรมภายนอก และสถาปัตยกรรมภายใน และการขอความร่วมมือให้กรณีตัวอย่างวาดผังที่พักอาศัยในอดีตตอนอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นและที่พักอาศัยในปัจจุบัน

2.3 หน่วยวิจัยด้านการปรับตัว การปรับตัวนั้นถือว่าเป็นหนึ่งในปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่อยู่ในแนวคิดผลิตผลของพื้นที่ที่จะทำการศึกษาโดยการแบ่งระยะเวลาเป็นสองช่วงด้วยกัน คือ

2.3.1 ช่วงก่อนเข้ามาพำนักระยะยาวที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่นโดยศึกษาเกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกเข้ามาพำนักระยะยาว กระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนที่จะเข้ามาพำนักระยะยาว ความคาดหวังในเมืองเชียงใหม่ก่อนที่จะเข้ามาพำนักระยะยาว และการปรับตัว

2.3.2 ช่วงที่เริ่มเข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่จนถึงปัจจุบันซึ่งจะศึกษาผ่านปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัว การเลือกกิจกรรม และการเลือกใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันสำหรับหน่วยวิจัยด้านการปรับตัวนั้นจะใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเนื่องจากกระบวนการปรับตัวนั้นจะมีการใช้ระยะเวลาอยู่พอสมควรจึงไม่สามารถสังเกตได้ในเวลาใดเวลาหนึ่ง การฟังจากคำบอกเล่าผู้ที่ทำการปรับตัวจริงๆ จึงถือว่าเป็นวิธีที่ผู้เขียนเห็นว่าเหมาะสมที่สุด

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นการเก็บข้อมูลโดยเข้าไปขออนุญาตสัมภาษณ์กรณีตัวอย่างชาวญี่ปุ่นจำนวน 7 คน ซึ่งเป็นผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวอยู่ในเมืองเชียงใหม่เป็นเวลามากกว่า 1 ปี และเป็นสมาชิกของชมรม CLL ที่อนุญาตให้ทำการสัมภาษณ์และสอบถามข้อมูลเชิงลึก โดยในการสัมภาษณ์นั้นเป็นการใช้ภาษาอังกฤษในการสัมภาษณ์เป็นส่วนใหญ่ ชุดคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้นเป็นชุดคำถามที่มีการกำหนดโครงสร้างของคำถามมาก่อน โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกันตามหน่วย โดยในการสัมภาษณ์นี้จะทำให้เรารู้ถึงตัวตนของกรณีตัวอย่าง ความคาดหวังที่เขามีต่อเมืองเชียงใหม่ พื้นที่ในชีวิตประจำวันที่ถูกใช้งานทั้งในระดับเมือง ย่าน และการปรับที่ที่พักอาศัย รวมถึงการปรับตัวที่เกิดขึ้นในการใช้งานพื้นที่ หลังจากการสัมภาษณ์ผู้เขียนได้นำข้อมูลที่ได้รับการเก็บข้อมูลโดยใช้ชุดคำถามที่เป็นโครงสร้างมาเรียบเรียงเป็นงานเขียนเชิงพรรณนาซึ่งเป็นกระบวนการทำงานในสายปรากฏการณ์วิทยาที่จะเชื่อมโยงตัวตนของกรณีตัวอย่างไปกับการใช้ชีวิตประจำวันของเขาใน

บริบทโดยรอบเพื่อที่จะเข้าใจถึงตัวตนและการใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่างมากขึ้น ในการเขียนเชิงพรรณานี้เป็นเหมือนการค้นหาร่องรอยในการเลือกใช้พื้นที่เมืองในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่าง ซึ่งทำให้เราเห็นถึงการเชื่อมโยงกันของกรณีตัวอย่างผ่านการเข้าถึง และเห็นถึงเหตุผลในการปรับใช้ เลือกใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันของพวกเขา

จากกระบวนการข้างต้นพบว่า การเลือกใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันนั้นมีทั้งในพื้นที่ที่ปกอาศัยและภายนอกในพื้นที่ระดับเมืองและย่าน ซึ่งพบว่าในพื้นที่ภายนอกที่ปกอาศัยนั้นมีปัจจัยเสริมให้เกิดการใช้ชีวิตประจำวันและการอยู่ของพวกเขาให้เกิด “การอยู่” อย่างมีความสุข ส่งผลให้ผู้เขียนพบเห็นประเด็นเกี่ยวกับปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันบนพื้นที่ระดับเมือง และย่านของกรณีตัวอย่าง ส่งผลให้ทำการเก็บข้อมูลเชิงลึกต่อไปยังพื้นที่สาธารณะนอกที่ปกอาศัยโดยการขออนุญาตติดตามกรณีตัวอย่างเข้าไปติดตามจากคอนโดมิเนียมไปยังพื้นที่ในชีวิตประจำวันและเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเป็นเวลา 1 สัปดาห์ หรือ 5 ครั้งในช่วงเวลาที่กรณีตัวอย่างสะดวก เพื่อมองหาคำหรือปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่าง ที่เป็นการเลือกใช้พื้นที่ ปรับใช้พื้นที่ แสดงออก การแต่งกาย การเข้าถึงคม หรือกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง

แนวคิด พื้นที่ในชีวิตประจำวัน

บทความฉบับนี้ นำแนวคิดในเรื่องของตัวตนและการอยู่ทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ของ Martin Heidegger (1962) และเรื่องชีวิตประจำวัน ในแนวคิดผลผลิตของพื้นที่ (Production of Space) ของ Henri Lefebvre (1991) มาเป็นกรอบในการมองความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่น และพื้นที่ในเมืองเชียงใหม่ที่พวกเขาเข้ามาพำนักระยะยาว สำหรับแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (ปิยลดา เทวกุล ทวีปริงษ์พร, 2554, น. 94-98) Martin Heidegger นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้กล่าวไว้ว่า การอยู่ ในเชิงปรากฏการณ์วิทยาคือการมีชีวิตอย่างสุขสงบสันติ อย่างมีอิสระเสรีในโลกนี้ การอยู่นั้นพอพึงดูแล้วอาจเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงต่อมนุษย์ แต่ Heidegger เองได้อธิบายเกี่ยวกับการอยู่ให้กว้างและสมบูรณ์กว่านั้นว่ามนุษย์เรานั้นไม่อาจดำรงอยู่ได้เลยหากปราศจากโลกรอบตัวไม่ว่าจะเป็นโลกธรรมชาติ หรือโลกที่มนุษย์นั้นสร้างขึ้นมาก็ตามโดยการที่มนุษย์เข้าไป “อยู่” ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งต้องเอื้อต่อการให้มนุษย์มีโอกาสมองเห็นและแสดงถึงวิถีชีวิตและแสดงออกถึงคุณค่าของตัวตนของพวกเขาได้ โดยการอยู่บนโลกนี้จะเป็นการอยู่อย่างมนุษย์บนผืนดิน ใต้ผืนฟ้า และรับรู้ได้ถึงสิ่งที่อยู่ในจินตนาการ ซึ่งผืนดินนี้หมายถึงโลกและธรรมชาติโดยรอบ ผืนฟ้าหมายถึงฤดูกาลและเวลา สิ่งที่อยู่ในจินตนาการนั้นหมายถึงความเชื่อ ความฝัน หรือความหวัง สำหรับ “ตัวตน” ในแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาของ Heidegger นั้น “ตัวตน” จะต้องเกิดขึ้น จากความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์และพื้นที่ จนนำไปสู่ สิ่งที่เรียกว่าการ “อยู่อาศัย” (Dwelling) โดยไม่ใช่การอยู่แล้วรับรู้ถึงตัวตนได้อย่างโดดๆ แต่เป็นการอยู่อาศัยโดยที่มีตัวตนที่เชื่อมโยงกับโลกแวดล้อมที่เอื้อให้มนุษย์ได้แสดงออกถึงคุณค่าของตัวตนของพวกเขาได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ที่เป็นเหมือนโลกแวดล้อมที่ถูกใช้งานอยู่เป็นประจำนั้นถือปัจจัยสำคัญในการกำหนดสร้างตัวตนของผู้ที่เข้าไปใช้งานพื้นที่ดังกล่าว โดยแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาของ Heidegger นั้นได้ให้แนวคิด นิยาม เกี่ยวกับการอยู่ในเชิงปรัชญา แต่ตัวปรากฏการณ์วิทยาก็ไม่ได้อธิบายถึง เครื่องมือ หรือวิธีการเข้าไปศึกษาว่าจะเข้าไปศึกษาอย่างชัดเจนได้อย่างไร ผู้เขียนจึงได้นำแนวคิด และเครื่องมือในการวิเคราะห์พื้นที่ของ Henri Lefebvre ที่เข้ามาอธิบายแนวคิดเรื่องตัวตนในพื้นที่ที่ถูกอธิบายเอาไว้ในเชิงปรากฏการณ์วิทยา

ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ Lefebvre ได้เขียนเอาไว้ในหนังสือเรื่อง Production of Space ที่สามารถให้เราวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและพื้นที่ได้ แนวคิดผลผลิตของพื้นที่ (Production of Space) ของ Lefebvre (สันต์ สุวิจจราภินันท์, 2550, น. 88-137) ได้อธิบายว่าเมืองสมัยใหม่เป็นเหมือนจักรกลที่ทำการผลิตซ้ำวิถีชีวิตของมนุษย์ผู้อยู่อาศัยอยู่ในเมือง กระบวนการทำงานในการผลิตแบบทุนนิยมที่ซ้ำซากจำเจนั้นส่งผลให้ผู้คนในเมืองกลายเป็นเหมือนฟันเฟืองหนึ่งในการผลิตก่อให้เกิดความแปลกแยกในตัวเอง เครียด และกดดัน มันถูกขับเคลื่อนไปอย่างต่อเนื่องด้วยกลไกการผลิตแบบสังคมเมือง เขามองว่ากระบวนการในการผลิตพื้นที่นี้เป็นผลผลิตจากกระบวนการและปฏิสัมพันธ์ของผู้คน รูปแบบของสังคมจึงส่งผลต่อการเกิดขึ้นของพื้นที่ และพื้นที่ก็เป็นปัจจัยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดย Lefebvre ได้อธิบาย ผลผลิตของพื้นที่ให้อยู่ในความสัมพันธ์ 3 ส่วน คือ

1. ภาพตัวแทนพื้นที่ (Representations of Space) ซึ่งเป็นร่องรอยของการผลิตที่เกิดขึ้นจากเมืองโดยวิธีการต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น กฎหมาย ข้อบังคับ กฎระเบียบ ค่านิยมทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นกรอบเงื่อนไขจนบางครั้งบางที่ทำให้รู้สึกเหมือนเป็นแรงที่เข้ามาควบคุม
2. พื้นที่เชิงภาพตัวแทน (Representational Spaces) เป็นลักษณะพื้นที่ในนัยยะที่เป็นนามธรรมแสดงถึงการปลดปล่อยเปลี่ยนแปลง ถ้าเทียบถึงแรงก็จะเป็นแรงที่ต้องการต่อรอง การปลดปล่อยและความหวัง

3. ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (Spatial Practice) ซึ่งเป็นเหมือนวิธีการอันหลากหลายที่เกิดขึ้นของปัจเจกบุคคลเพื่อต่อรองกับแรงที่คอยกดทับอยู่ ว่าผู้คนเหล่านั้นมีวิธีการต่อรองกับกรอบและกติกาของสังคมหรือเมืองที่ควบคุมพวกเขาอย่างไร เขาเชื่อว่าพื้นที่นั้นสามารถเปลี่ยนสถานะของการเป็นผู้ถูกกระทำมาเป็นผู้กระทำได้ผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่ ซึ่งปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่กล่าวไปข้างต้นนี้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาผ่านการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนภายในพื้นที่ที่เขาอาศัยอยู่ โดยจะมีทั้งในลักษณะที่ต่อรอง และลักษณะที่ควบคุม

แนวคิดที่ว่าด้วย “พื้นที่ในชีวิตประจำวัน” ในบทความนี้เป็นเหมือนความคิดรวบยอดที่ผสมผสานกันระหว่าง คน พื้นที่ และปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เป็นทั้งการเลือกเข้าไปใช้งานพื้นที่และการปรับตัว เกิดจากการรวมกันของ 2 คำ คือคำว่า “พื้นที่” (Space) และ “ชีวิตประจำวัน” (Everyday Life) การศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่และชีวิตประจำวันนั้นเป็นเหมือนการศึกษาผ่านประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ผ่านเรื่องราว สถานการณ์ และบริบทของสถานที่ ณ ห้วงเวลานั้นๆ ซึ่งไม่สามารถคาดเดาได้ เฉพาะเจาะจง และพิเศษ เป็นการมองและศึกษาเรื่องผ่านรายละเอียดๆ ในระดับปัจเจกบุคคล เข้าไปคลี่คลายเรื่องราวที่เกิดขึ้นแบบ ซ้ำๆ ทุกๆ วัน นี้ให้เห็นถึงความงามและวิถีชีวิตที่แฝงอยู่ใน “ความเป็นประจำวัน” ซึ่งหากมองดีๆ แล้วจะเชื่อมโยงกับเรื่องราวต่างๆ อีกมากมาย เป็นเหมือนการบอกเล่าเรื่องราวขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นภายในสังคม และเมืองจากชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเมืองนั้นๆ เราสามารถใช้ ชีวิตประจำวันนี้เป็นเครื่องมือในการมองเห็นถึงภาพตัวแทนของกลไกและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่ได้

ส่วนคำว่า “พื้นที่ในชีวิตประจำวัน” (Everyday Life’s Space) นั้นจะเปรียบเสมือนพื้นที่ที่เอื้อให้ผู้ที่เข้ามาใช้ชีวิตประจำวันภายในเมืองได้มีโอกาสเลือกเข้าไปใช้งานพื้นที่ภายในเมืองนั้นๆ เพื่อตอบสนองตามความต้องการของพวกเขา พื้นที่ในชีวิตประจำวันนั้นทำให้เราเห็นถึงร่องรอยแห่งการใช้ชีวิตผ่านสิ่งที่เรียกว่าปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เป็นวิธีการอันหลากหลายผู้คนกระทำเพื่อให้พวกเขาสามารถเข้าไปใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันอย่างราบรื่น ซึ่งร่องรอยของปฏิบัติการเชิงพื้นที่นั้นเราสามารถพบเจอและสังเกตได้จากร่องรอยการใช้งานพื้นที่ของพวกเขา ทั้งในระดับเมือง ย่าน และสถาปัตยกรรม ร่องรอยเหล่านี้เกิดมาจากการใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันผ่านระยะเวลา ซึ่งถูกพบเจอผ่านการใช้งานพื้นที่ทั้งการใช้ถนนหนทาง การเลือกวิธีการเข้าถึงพื้นที่ พื้นที่สำหรับออกกำลังกายหรือร้านค้าที่ถูกเข้าไปใช้งานเป็นประจำ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการรองรับการใช้งานของผู้คนเฉพาะกลุ่มผ่านองค์ประกอบของพื้นที่นั้นๆ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ในชีวิตประจำวันนี้จะทำให้เราสามารถรู้ถึงความสัมพันธ์ของผู้ใช้งานพื้นที่กับพื้นที่ที่พวกเขาเข้าไปใช้งานในชีวิตประจำวันอย่างเฉพาะเจาะจง และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ถูกเลือกเข้าไปใช้งานและองค์ประกอบที่มีไว้สำหรับรองรับความต้องการของกลุ่มผู้เกษียณชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวได้

นิยาม “ตัวตน” ผ่านการใช้พื้นที่เมืองเชียงใหม่

ตัวตนในส่วนนี้จะป็นตัวตนที่ถูกกรณีตัวอย่างเลือกที่จะแสดงออกมาอย่างมีความตระหนักรู้ถึงการกระทำในชีวิตประจำวันของพวกเขา ที่ถูกนำเสนอออกมาผ่านการนำเสนอตัวเอง ผ่านการแสดงออกทางกายภาพ และการแสดงออกผ่านบทบาททางสังคม ซึ่งตัวตนของกรณีตัวอย่างในบทความฉบับนี้มาจากการสัมภาษณ์และติดตามเก็บข้อมูลมาผ่านกรณีตัวอย่างทั้ง 7 คนในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

กรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับงานวิจัยทั้ง 7 คน เป็นสมาชิกของชมรม CLL มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยพำนักระยะยาวในเชียงใหม่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ปี เป็นเพศชายจำนวน 6 คน เพศหญิง 1 คน สถานะสมรสจำนวน 5 คน โสด 2 คน ทั้ง 7 คนเกิดในเมืองที่แตกต่างกันแต่ส่วนใหญ่จะทำงานอยู่ในพื้นที่เมืองหลวงเป็นหลัก มี 2 คนที่ก่อนเกษียณอายุนั้นไปทำงานอยู่ที่ต่างประเทศ ก่อนที่จะเกษียณอายุทุกคนมีหน้าที่การงานที่ค่อนข้างมั่นคง มีกรณีตัวอย่าง 1 คนที่ตอนอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นจะทำหน้าที่แม่บ้านแต่ตอนที่ย้ายไปทำงานที่ต่างประเทศก็ได้ทำงานด้วยเช่นกัน จากวรรณกรรมพบว่าในทั้ง 7 คนนี้ ประกอบด้วยตัวตน 2 ส่วนที่ค่อนข้างแตกต่างกัน คือตัวตนที่เป็นอนุรักษ์นิยมแบบสุดโต่ง (Conservatives) และตัวตนในส่วนที่มีความเป็นสมัยใหม่ (Progressives) สืบเนื่องมาจากพวกเขาเป็นกลุ่มคนที่เกิดมาหลังยุคที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามที่ถือว่าเป็นช่วงที่ยากลำบาก แต่ก็ยังเติบโตขึ้นมาพร้อมกับเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นที่เติบโตอย่างก้าวกระโดดด้วยเช่นกัน (นรินุช ดำรงชัย, 2560, น. 89-92) ทั้ง 7 คนมีงานอดิเรกที่คล้ายกัน คือพบปะสังสรรค์ ออกกำลังกาย อ่านหนังสือ ทำงานศิลปะ และท่องเที่ยว ซึ่งทุกคนก็ได้มีแผนการสำหรับหลังเกษียณอายุที่คล้ายกันคือการที่เลือกจะเดินทางออกนอกประเทศ ใช้ชีวิตหลังเกษียณอย่างอิสระ สนุกกับงานอดิเรกที่สามารถทำได้มากขึ้นเนื่องจากเวลาว่างที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด

สำหรับตัวตนของกรณีตัวอย่างที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเชียงใหม่ นั้นผู้เขียนได้จัดกลุ่มกรณีตัวอย่างด้วยวิธีการเข้าสังคม การเลือกใช้งานพื้นที่และกิจกรรมที่เลือกทำในชีวิตประจำวัน ผ่านโครงข่ายของการเข้าสังคมในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่าง โดยตัวตนที่ถูกอธิบายออกมาผ่านเรื่องของโครงข่ายทางสังคมนี้จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกรณีตัวอย่างกับบุคคลอื่น การใช้ชีวิตประจำวัน วิธีการเลือกกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และวิธีการเลือกพื้นที่ที่เข้าไปใช้งาน โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

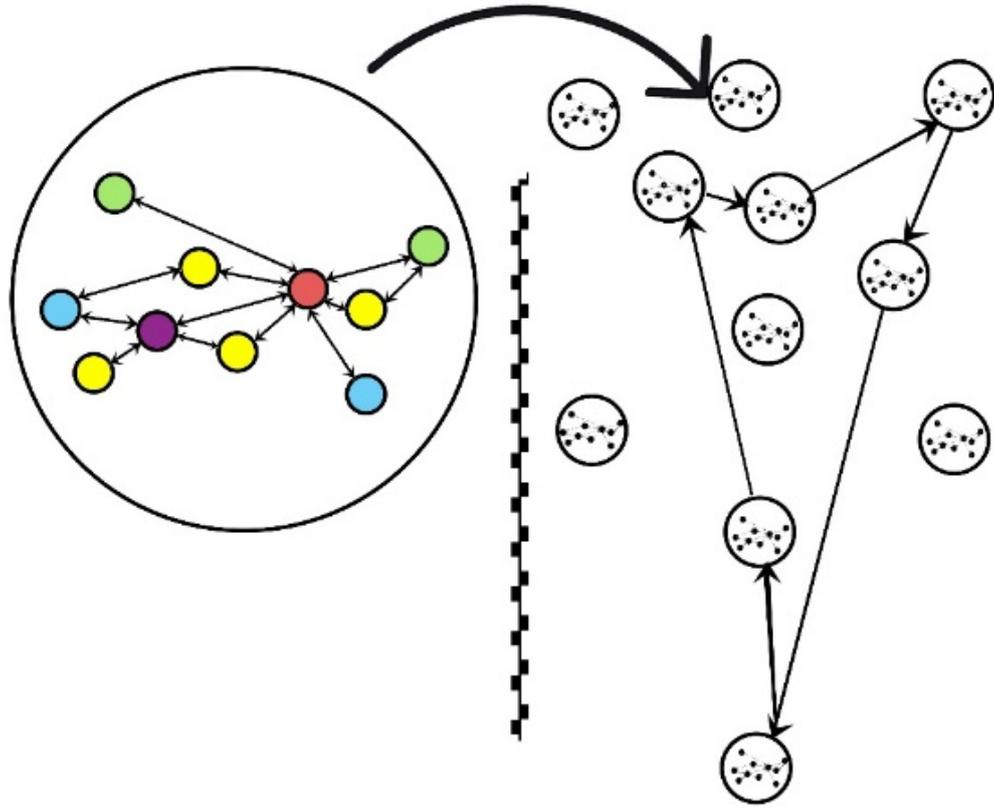
1. กลุ่มที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันเป็นโครงข่าย (Dependent) : หมายถึงกลุ่มของกรณีตัวอย่างที่มีตัวตนของความเป็นผู้นิยมการเข้าสังคมร่วมกับกลุ่มเพื่อน มีกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่อยู่ภายนอกอาคารในย่านที่พวกเขาพักอาศัย โดยส่วนใหญ่จะพักอาศัยอยู่ในย่านเมือง

2. กลุ่มที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาโครงข่าย (Independent) : หมายถึงกลุ่มของกรณีตัวอย่างที่มีตัวตนของการเป็นผู้นิยมการอยู่อย่างสันโดษมากกว่าที่จะเข้าสังคม มีกิจกรรมในชีวิตประจำวันในที่พักอาศัยร่วมกับคู่สมรสมากกว่าทำกิจกรรมภายนอกสำหรับกรณีตัวอย่างกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้จะพักอาศัยอยู่แถบชานเมือง

นอกจากกลุ่มตัวตนของกรณีตัวอย่าง 2 กลุ่มข้างต้นแล้วแน่นอนว่า ยังมีตัวของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่อีกหลายแบบที่ไม่ได้ถูกพูดถึงในบทความฉบับนี้ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มที่เข้ามาเพื่อทำงาน หรือกลุ่มที่ไม่ได้เอาตัวของเขาไปเป็นสมาชิกของชมรมใดๆ เนื่องด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงและศึกษาข้อมูลที่ค่อนข้างกว้าง และระยะเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้บทความฉบับนี้ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ทั้งหมด

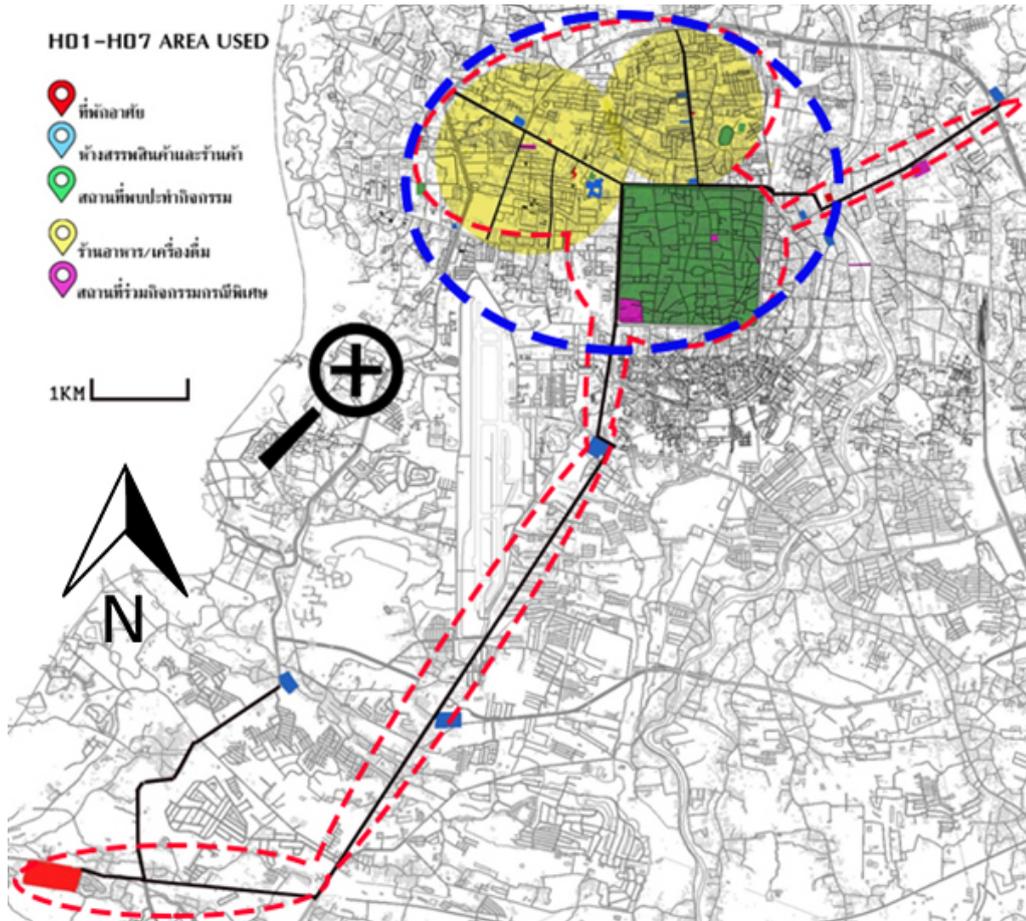
“พื้นที่ในชีวิตประจำวัน” ระดับ เมือง ย่าน และ สถาปัตยกรรม

“พื้นที่ในชีวิตประจำวัน” ระดับเมืองของกรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลาย หากดูจากผังเมืองแล้วจะพบว่ามีการใช้งานพื้นที่อยู่ 2 ลักษณะ โดยจะแบ่งตามลักษณะการใช้งานของพื้นที่ในชีวิตประจำวัน โดยแบ่งเป็น กลุ่มพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับพื้นที่ย่านชุมชนเมือง ซึ่งในที่นี้คือพื้นที่ที่อยู่ในถนนนิมมานเหมินท์ ถนนศิริมงคลจารย์ ถนนช้างเผือก และถนนหสดีเสวีร์ ที่มีลักษณะของพื้นที่ที่เป็นโครงข่ายเชื่อมโยงถึงกัน และกลุ่มที่พักอาศัยแถบชานเมือง สำหรับกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองนั้นส่วนใหญ่แล้วจะใช้งานพื้นที่โดยรอบด้วยวิธีการเดินเท้า และจักรยานยนต์เป็นหลัก ส่วนกลุ่มที่อาศัยอยู่แถบชานเมืองนั้นจะเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง ซึ่งวิธีในการเดินทางของทั้ง 2 กลุ่มนี้เป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่ใช้แบ่งกลุ่มของการใช้งานพื้นที่ด้วยเช่นกัน (ดังแผนผังในภาพ 2) ซึ่งจะเห็นว่ากลุ่มที่อยู่ในย่านที่สามารถเข้าถึงด้วยการเดินเท่านั้นจะมีขอบเขตที่แคบแต่มีการใช้งานพื้นที่ที่หนาแน่นกว่ากลุ่มที่เดินทางด้วยรถยนต์ (ความหนาแน่นในที่นี้หมายถึงจำนวนของพื้นที่ที่ถูกเข้าไปใช้งานโดยกรณีตัวอย่างภายในย่านที่ทำการเก็บข้อมูล) ซึ่งจะเดินทางเข้าไปใช้งานพื้นที่ในหลายๆ ย่าน แต่จะไม่ได้เข้าไปใช้งานพื้นที่อย่างเข้มข้นเท่ากับกลุ่มแรก และพื้นที่ในกลุ่มแรกเองก็เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่จุดหนึ่งในกลุ่มที่ 2 ด้วยเช่นกัน

ภาพ 2 แผนภาพแสดงการเข้าถึงพื้นที่ ระหว่างกลุ่มที่อาศัยอยู่ใกล้พื้นที่รวมกลุ่ม และกลุ่มที่อาศัยห่างออกมาจากพื้นที่รวมกลุ่ม

โดยพื้นที่ประจำวันของกรณีตัวอย่างนั้นหากดูจากผังเมืองแล้วจะพบว่ามีการใช้งานพื้นที่อยู่ 2 ลักษณะ คือการใช้งานพื้นที่ที่กระจุกตัวอยู่ในย่าน และการใช้งานพื้นที่ที่อิงไปตามเส้นทางสัญจร ซึ่งหากรวมการใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่างตามที่กล่าวไปข้างต้นแล้วนำมาวางบนผังพื้นที่ภายในเมือง (ภาพ 3) พบว่าพื้นที่ในการใช้งานของกลุ่มแรกที่อยู่ใกล้กับจุดศูนย์กลาง (เส้นประสีน้ำเงิน) นั้นมีการใช้งานที่หนาแน่นกว่าการใช้งานของพื้นที่ในกลุ่มที่ 2 ที่เลือกอยู่ห่างออกมาจากพื้นที่จุดศูนย์กลางภายในย่าน (เส้นประสีแดง) ซึ่งจะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่มีความหนาแน่นในการใช้งานของทั้ง 2 กลุ่มที่ใช้ร่วมกันนั้นจะเป็นพื้นที่ในย่านถนนนิมมานเหมินท์ ถนนห้วยแก้ว ถนนช้างเผือก และถนนศิริมิ่งคลาจารย์ รวมไปถึงพื้นที่โดยรอบ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกเรียกว่ามีการใช้งานที่แคบแต่หนาแน่น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันทั้งที่พักอาศัย ห้างสรรพสินค้า สถานที่พบปะทำกิจกรรม ร้านอาหาร ร้านนั่งดื่ม รวมถึงพื้นที่สำหรับกิจกรรมพิเศษภายในเมืองด้วยซึ่งย่านดังกล่าวถือเป็นพื้นที่ย่านที่ถูกใช้งานในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นกลุ่มนี้

ภาพ 3 แผนที่แสดงพื้นที่ที่ถูกใช้งานโดยกรณีตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม แบ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ใกล้พื้นที่รวมตัว (เส้นประสีน้ำเงิน) และกลุ่มที่อยู่ห่างออกมา (เส้นประสีแดง)

ในพื้นที่ระดับย่านหากมองไปยังข้อมูลข้างต้นแล้วจะสังเกตเห็นได้ว่าตัวพื้นที่มีลักษณะของพื้นที่เป็นโครงข่ายเชื่อมถึงกัน และอยู่ใกล้กับศูนย์กลางอย่างการใช้พื้นที่ในกลุ่มที่ 1 นั้น มีลักษณะการใช้งานที่เรียกว่า “แคบและหนาแน่น” ซึ่งแสดงออกถึงการใช้งานพื้นที่ภายในย่านของชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่ได้ดีกว่ากลุ่มการใช้พื้นที่ประเภทที่ 2 ที่มีการใช้งานที่ค่อนข้าง “กว้างและกระจายตัว” ซึ่งหากเรามองขยายความไปยังการใช้งานพื้นที่ที่ 1 จะพบว่าพื้นที่ที่มีคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่รองรับต่อการใช้งานของกรณีตัวอย่างชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่กลุ่มนี้ โดยลักษณะแรกนั้นคือลักษณะของพื้นที่ในชีวิตประจำวันที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบโครงข่ายภายในย่าน เนื่องจากพื้นที่ภายในย่านดังกล่าวนั้นมีถนนหัวแควที่มีขมรม CLL ตั้งอยู่เชื่อมโยงอยู่กับถนน 4 เส้นด้วยกันคือ ถนนนิมมานเหมินท์ ถนนศิริมิ่งคลาจารย์ ถนนช้างเผือก และถนนหัตถิเสวี ซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมโยงถึงกัน รวมถึงมีซอยที่ส่วนใหญ่แล้วจะทะลุและเชื่อมถึงกันได้ ซึ่งโครงข่ายที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยวิธีการเดินเท้าของย่านนี้จะส่งผลให้กรณีตัวอย่างที่ใช้งานพื้นที่และถนนภายในย่านในแต่ละวันนั้นได้เกิดการค่อยๆ เรียนรู้ และจดจำขอบเขตและเส้นทางในย่านที่พวกเขาอาศัยอยู่ และใช้งานในชีวิตประจำวันที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการเดินเท้า ลักษณะของพื้นที่เมืองแบบถัดมาคือถนนและซอยซึ่งเชื่อมโยงกับร้านค้าที่เปิดโล่งหรือมีชานเชื่อมส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างภายใน-นอกร้าน และรับธรรมชาติภายนอกเข้ามา ซึ่งเป็นลักษณะของพื้นที่ที่กรณีตัวอย่างชื่นชอบ ส่วนสุดท้ายคือป้ายหรือกระดานเชิญชวนที่เป็นภาษาญี่ปุ่น หรือให้ข้อมูลที่ เป็นภาษาญี่ปุ่น ชั้นวางนิตยสารแจกฟรีที่อยู่หน้าร้าน บอร์ดในร้านอาหารที่อนุญาตให้แปะโปสเตอร์ภาษาญี่ปุ่นทั้งที่เป็นโฆษณาและคอยอัพเดทให้ข้อมูลต่างๆ ที่น่าสนใจ องค์กรประกอบที่แสดงให้เห็นถึงภาพตัวตนของตัวตนของพวกเขาในพื้นที่ในชีวิตประจำวันเหล่านี้ก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ส่งผลและเอื้อให้เกิดการเข้ามาใช้งานพื้นที่ภายในย่านเช่นกัน

ในพื้นที่ระดับสถาปัตยกรรมนั้นพบเจอพื้นที่ในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นอยู่ 3 ประเภทด้วยกันคือ พื้นที่ทำกิจกรรมอย่างเป็นทางการ พื้นที่สาธารณะสำหรับพบปะกลุ่มเพื่อน และพื้นที่ส่วนตัวในที่พักอาศัย แต่กระนั้น

พบว่ากรณีตัวอย่างไม่ค่อยสะดวกที่จะให้เข้าไปทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่พักอาศัยที่เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัว และยังเลือกที่จะใช้งานพื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวันภายนอกที่พักอาศัยมากกว่า และพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมอย่างเป็นทางการที่ถูกใช้งานนั้นก็พื้นที่ที่ถูกเลือกเข้าไปใช้งานโดยกลุ่มชมรมที่ไม่ได้เป็นความต้องการที่จะเข้าไปใช้งานในระดับปัจเจกบุคคล จึงทำการศึกษาไปยังพื้นที่ภายนอกที่เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับพบปะกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นพื้นที่แบบไม่เป็นทางการที่ถูกใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งในที่นี้จะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับที่ตั้งชมรม CLL อยู่ในย่านถนนห้วยแก้ว ถนนนิมมานเหมินท์ ถนนศิริมิ่งคลาจารย์ ถนนช่างเผือก และถนนหัตถิเสวี ซึ่งเชื่อมถึงกันผ่านเส้นถนน โดยจะเน้นไปยังร้านที่กรณีตัวอย่างได้เข้าไปใช้งานในชีวิตประจำวัน บ่อย ๆ ซึ่งร้านหรือพื้นที่ที่ถูกนำมาคลี่คลายต่อนั้นจะเป็นร้านที่ได้รับข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์และการลงพื้นที่ที่ติดตามกรณีตัวอย่าง โดยจะยกตัวอย่างร้านอาหารจำนวน 2 ร้าน จากร้านอาหารภายในย่าน ได้แก่ ร้านมุมสบาย และร้านโบตัน พื้นที่ร้านค้าสำหรับซื้อวัตถุดิบทำอาหารจำนวน 2 ร้าน ได้แก่ ร้านค้าโครงการหลวงมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ริมปิง สาขาเมย์ (ภาพ 4)

ภาพ 4 แผนที่แสดงการเข้าถึงพื้นที่ในชีวิตประจำวัน เส้นสีส้มจะหมายถึงถนนเส้นหลักทั้ง 5 เส้นที่อยู่ในย่านที่ทำการเก็บข้อมูล เส้นสีน้ำเงินและแดงแสดงเส้นทางเข้าถึงพื้นที่โดยการเดินเท้าและจักรยานยนต์ เส้นสีดำแสดงถึงการเข้าถึงพื้นที่ด้วยรถยนต์ส่วนตัว

สำหรับพื้นที่ร้านอาหารจำนวน 2 ร้านคือ ร้านมุ่มสบายและร้านโบตัน ที่เป็นร้านที่กรณีตัวอย่างเข้าไปใช้งานในชีวิตประจำวันเป็นประจำพบว่าทั้ง 2 ร้านเป็นร้านที่อยู่ในระยะเดินถึงภายในย่าน ในส่วนของเมนูอาหารและบริการนั้นพบว่าร้านโบตันนั้นเป็นร้านอาหารญี่ปุ่น ส่วนร้านมุ่มสบายจะให้บริการเป็นอาหารยุโรปและอาหารไทย จากการสัมภาษณ์พบว่าประเภทของอาหารไม่ได้มีผลต่อการเลือกเข้าไปใช้งานของกรณีตัวอย่าง ส่วนใหญ่กรณีตัวอย่างจะให้ความสำคัญกับลักษณะของพื้นที่ที่ไม่สามารถพบเจอได้ที่ประเทศญี่ปุ่น สำหรับพื้นที่รับประทานอาหารและดื่มสังสรรค์จะเป็นเรื่องของคุณลักษณะของพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ในระยะที่สามารถเดินถึงจากที่พักอาศัย องค์ประกอบทางพื้นที่ในร้านเองก็ต้องเอื้อต่อการพบปะพูดคุยรับประทานอาหารและสังสรรค์กันเป็นเวลานานได้ โดยส่วนใหญ่แล้วกรณีตัวอย่างและกลุ่มเพื่อนจะมีมม หรือว่าโต๊ะประจำอยู่เสมอ โดยร้านสำหรับดื่มสังสรรค์นั้นกรณีตัวอย่างไม่ชอบพื้นที่แบบปิดทึบดังเช่นที่ประเทศญี่ปุ่น แต่จะชอบร้านประเภทที่เปิดโล่งเชื่อมโยงพื้นที่ภายในและภายนอกอาคารเข้าหากันซึ่งโดยส่วนใหญ่จะถูกใช้ในเวลาเย็น-กลางคืนที่อากาศไม่ร้อน ส่วนในเวลากลางวันร้านที่ถูกใช้งานส่วนใหญ่จะเป็นร้านที่มีเครื่องปรับอากาศแต่ตัวร้านก็จะเป็นผนังปิดทึบแต่จะถูกแทนที่ด้วยกระจกผืนใหญ่แทน การที่พวกเขาได้เข้ามาใช้งานในพื้นที่เหล่านี้บ่อยๆ ร่วมกันรับประทานอาหารและดื่มสังสรรค์นั้น ส่งผลให้ผู้เขียนเห็นถึงสภาพตัวตนผ่านการบอกเล่าที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตประจำวันใหม่อันเป็นอิสระของกลุ่มผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่ได้ละวางหน้าที่ที่เข้ามาเป็นเวลายาวนาน และเอาชนะเหนื่อ กฎ กติกาทางสังคมในประเทศญี่ปุ่นที่เคยควบคุมพวกเขา ด้วยการเลือกที่จะเดินทางออกมาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่ และสามารถเลือกกิจกรรมและพื้นที่ในชีวิตประจำวันของพวกเขาได้ตามต้องการ

ในพื้นที่ร้านค้าสำหรับซื้อวัตถุดิบทำอาหารจำนวน 2 ร้านคือ ร้านค้าโครงการหลวงและริมปิงซูเปอร์มาร์เก็ต สาขาเมย่า นั้นพบว่ากรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเลือกเข้าไปใช้งานพื้นที่ร้านค้าและซูเปอร์มาร์เก็ตที่มีภาพลักษณ์ที่ดีทันสมัยเหล่านี้ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในย่านที่พักอาศัยหรือพื้นที่ที่พวกเขาออกมาทำกิจกรรมภายนอก องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของตัวร้านดูสะอาด เรียบง่ายและทันสมัย วัสดุที่ใช้เป็นวัสดุที่ดูแข็งแรงทนทานอย่างเช่น อิฐหรือเหล็ก เป็นต้น การจัดวางสินค้าภายในร้านมีการแบ่งหมวดหมู่ที่ชัดเจน สินค้าเป็นสินค้าที่เฉพาะกลุ่มหรือมีคุณภาพดีกว่าสินค้าตามท้องตลาด เป็นต้น นอกจากนี้การมีองค์ประกอบเสริมที่เป็นพื้นที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของตัวตนของพวกเขาที่ใช้ชีวิตประจำวันอยู่ภายในเมือง ยกตัวอย่างเช่นป้ายเมนูหรือราคาภาษาญี่ปุ่นหรือพนักงานที่พูดภาษาญี่ปุ่นได้ ถึงแม้สินค้าที่ขายในร้านค้าดังกล่าวจะมีราคาที่สูงเมื่อเทียบกับร้านค้าอื่น แต่กรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นก็สามารถที่จะแสดงตัวตนของพวกเขาผ่านการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพในชีวิตประจำวันได้อย่างเต็มที่เนื่องจากพวกเขามีความสามารถทางการเงินในการใช้จ่ายที่มากพอต่อการบริโภคสินค้าและบริการเหล่านี้ ซึ่งแตกต่างกับที่ประเทศญี่ปุ่นที่ถ้าหากจะบริโภคสินค้าหรือบริการที่มีความสะดวกสบายนั้นจะต้องใช้ค่าใช้จ่ายที่เยอะกว่าหลายเท่าตัว

นอกจากพื้นที่ร้านอาหารและร้านค้ายังพบว่าผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นชื่นชอบในการออกกำลังกายกลางแจ้งด้วยเช่นกัน กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่ทำกันเป็นกลุ่มเช่นการตีกอล์ฟ เทเบิลเทนนิส แบดมินตัน นอกจากกิจกรรมแบบเป็นกลุ่มแล้วยังมีกิจกรรมเดี่ยวอย่างเช่น การวิ่งออกกำลังกายกลางแจ้ง โดยพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมในชีวิตประจำวันข้างต้นจะไม่มีลักษณะที่ตายตัวขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมที่กรณีตัวอย่างต้องการเล่น ซึ่งจากการสัมภาษณ์กรณีตัวอย่างพบว่าพวกเขาเลือกเข้าไปใช้งานพื้นที่สำหรับออกกำลังกายภายนอกอาคารคือ พื้นที่สนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ และสนามกอล์ฟลานนา โดยปัจจัยในการเลือกพื้นที่ที่เข้าไปใช้สำหรับพื้นที่สำหรับออกกำลังกายภายนอกอาคารนั้นส่วนใหญ่กรณีตัวอย่างต้องการเพียงพื้นที่ที่สามารถทำกิจกรรมได้ และราคาในการใช้บริการไม่สูงจนเกินไป

บทสรุป

ในบทความนี้ สามารถสรุปประเด็นหลักที่เกิดจากการวิเคราะห์ได้ สองประเด็นหลัก คือ

1. คุณลักษณะของพื้นที่ในเมืองเชียงใหม่ที่ส่งผลให้ผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นเลือกเข้ามาพำนักระยะยาว

1.1 ขนาดของเมืองที่ไม่ใหญ่-เล็กจนเกินไป เป็นเมืองขนาดกลางที่มีความหลากหลายทางพื้นที่ให้เลือกเข้าไปใช้งาน

จากการสัมภาษณ์กรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวพบว่ากรณีตัวอย่าง 3 คนจาก 7 คนมองว่าเชียงใหม่เป็นเมืองขนาดกลาง (พันธ์ทิพย์ จงโรย และชนมณี ทองใบ, 2557, น. 36) กล่าวคือเป็นเมืองที่ไม่ใหญ่จนก่อให้เกิดความวุ่นวาย เดินทางไปไหนมาไหนยากเกินไป และไม่เล็กเกินไปจนก่อให้เกิดความเหงา โดยเมืองเชียงใหม่มีลักษณะของพื้นที่ออกเป็นหลายประเภท ซึ่งในที่นี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันตามที่กรณีตัวอย่างในการบทความนี้ได้เลือกเพื่อเข้ามาพำนักระยะยาว คือพื้นที่เมือง และพื้นที่ชานเมือง ซึ่งสามารถตอบสนองต่อความต้องการอันหลากหลายในระดับปัจเจกบุคคลของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาว อีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้เชียงใหม่มีพื้นที่ให้เลือกใช้หลากหลายประเภทและ

สามารถให้ชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวได้เลือกเข้าไปอยู่อาศัย และเข้าไปใช้ชีวิตประจำวันตามความต้องการของพวกเขา นั่นคือการคมนาคมขนส่งที่ให้ชาวต่างชาติที่เข้ามาพักอาศัยนั้นมีสิทธิ์เลือกวิธีการสัญจรอื่นที่ถึงแม้บริการสาธารณะจะไม่ครอบคลุม แต่ก็มีความหลากหลายและสามารถเลือกใช้ได้ตามความต้องการ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ รถโดยสารประจำทาง และการเดินเท้า กล่าวคือถึงแม้ว่าการคมนาคมขนส่งสาธารณะในเชียงใหม่นี้อาจจะไม่ใชระบบรางที่ครอบคลุมพื้นที่เท่ากับในประเทศญี่ปุ่น แต่ในการเข้าถึงในแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลายมากกว่าเช่นกัน ซึ่งการคมนาคมที่หลากหลายนี้ ทำให้การเดินทางเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ เป็นไปได้อย่างสะดวก และทำให้การเลือกเข้าไปใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่างนั้นหลากหลายมากขึ้นกว่าที่ประเทศญี่ปุ่น

1.2 ลักษณะของเมืองที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ย่านจำนวนหลายย่านที่เชื่อมถึงกันอย่างสะดวกสบาย

การเชื่อมโยงในระดับย่านสู่ย่านนี้เป็นเหมือนพื้นที่ที่เชื่อมโยงกันแบบจุดสู่จุด แต่ละย่านเปรียบเสมือนหน่วยย่อย (Node) ที่เชื่อมถึงกัน รวมถึงพื้นที่ร้านค้าภายในย่านที่เอื้อและส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึงและเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย (Networking) ภายในย่านที่ถูกใช้งานในชีวิตประจำวัน ซึ่งย่านเหล่านี้อยู่ไม่ห่างกันมากเกินไป เป็นย่านเล็กๆ ที่ส่วนใหญ่แล้วมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันในระยะเดินถึง และถ้าหากกรณีตัวอย่างต้องเข้าไปใช้งานพื้นที่ภายนอกย่านในชีวิตประจำวันหรือพื้นที่ในชีวิตประจำวันอื่นที่ห่างไกลออกมาจากย่านที่พักอาศัยก็สามารถเข้าถึงพื้นที่เหล่านั้นได้ด้วย รถยนต์ จักรยานยนต์ และรถโดยสารประจำทาง องค์ประกอบภายในย่านที่ถูกใช้งานในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่างผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นนี้ยังประกอบไปด้วยร้านค้าภายในย่านที่เชื่อมโยงกันตามโครงข่ายของถนน รวมถึง ตรอก ซอก ซอย ที่ล้วนแต่ทะลุและเชื่อมถึงกัน โดยส่วนใหญ่กรณีตัวอย่างจะเลือกเข้าถึงพื้นที่ในชีวิตประจำวันของพวกเขาด้วยการเดินเท้าซึ่งจะก่อให้เกิดการปรับตัวผ่านการค่อยๆ เรียนรู้และจดจำเส้นทางพื้นที่ที่พวกเขาใช้งานภายในย่านในชีวิตประจำวันของพวกเขาได้

2. ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวตน และ พื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้เกษียณอายุผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่ส่งผลต่อการเกิดความสุขภายในเมืองของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่

จากการศึกษาผ่านการเก็บข้อมูลภาคสนามและนำมาวิเคราะห์พบว่าตัวตนของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นและพื้นที่ที่เขาเข้ามาพำนักระยะยาวนั้นเป็นคู่ความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันไปในทิศทางที่ดีเช่นเดียวกัน โดยคู่ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นคู่ความสัมพันธ์ที่เป็นเหมือนการส่งเสริมและผลิตสร้างความหมายใหม่ให้แก่กัน ทั้งความหมายใหม่ของพื้นที่ในเมืองที่ถูกเข้าไปอยู่อาศัยและใช้งานและตัวตนใหม่ที่เกิดขึ้นของชาวญี่ปุ่น ซึ่งตัวตนใหม่นี้ถือว่าเป็นตัวตนที่มีความเฉพาะเจาะจงในพื้นที่เฉพาะในเมืองเชียงใหม่ด้วยเช่นกัน การใช้งานพื้นที่ภายในเมืองของกรณีตัวอย่างสามารถเอื้อให้เกิดการปรับตัวในชีวิตประจำวันส่งผลให้กรณีตัวอย่างสร้างตัวตนใหม่ของพวกเขารวมกันโดยจะเป็นตัวตนที่เกิดขึ้นจากการมีอิสระในการใช้ชีวิตประจำวันที่มีมากกว่าในประเทศญี่ปุ่นเนื่องจากเงื่อนไขของพื้นที่ในหลายระดับนั้นแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องการคมนาคมที่หลากหลาย การมีพื้นที่ย่านที่อยู่อาศัยใกล้กับกลุ่มเพื่อน หรือกระทั่งพื้นที่ร้านอาหารสำหรับสังสรรค์ที่มีลักษณะเปิดโล่งเชื่อมโยงเอาบรรยากาศของพื้นที่ภายนอกเข้ามาสู่ตัวอาคาร และสามารถนั่งดื่มได้นานกว่าในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น คุณลักษณะของพื้นที่ที่แตกต่างไปจากเดิมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดตัวตนใหม่ของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นนั้นมีความอิสระมากขึ้น จากการวิเคราะห์พบว่าแม้ว่าจะมีตัวตนใหม่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ตัวตนเดิมที่เคยมีอยู่ของพวกเขาก็ยังไม่ได้หายไปไหนพวกเขาแสดงมันออกมาผ่านการเข้าไปใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันและได้มอบความหมายใหม่ให้กับพื้นที่เหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่สำหรับแสดงตัวตนที่ผ่านการบริโภคสินค้าที่ดีมีคุณภาพภายในพื้นที่ร้านค้าที่ดูหรูหราและทันสมัย อย่างริม ping หรือร้านค้าโครงการหลวง หรือการเลือกใช้พื้นที่สำหรับออกกำลังกายและแสดงตัวตนอย่างพื้นที่สนามกอล์ฟ รวมถึงพื้นที่ CLL ที่เป็นเหมือนสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการรวมกลุ่ม และการเชื่อมโยงกันของโครงข่ายของกลุ่มคนที่มีตัวตนแบบเดียวกัน นอกจากนี้ย่านที่ถูกพวกเขาเข้าไปพักอาศัยและใช้ชีวิตประจำวันก็ได้รับการหยิบยื่นความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้งานพื้นที่ ว่าเป็นพื้นที่ของผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวด้วยเช่นกัน ความหมายใหม่ของตัวตนและพื้นที่ที่เกิดขึ้นนี้ล้วนเกิดขึ้นมาจากการผลผลิตซึ่งกันและกันของความหมายระหว่างตัวตนและพื้นที่ตามแนวคิดผลผลิตของพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากการใช้งานพื้นที่ในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่างหลังจากย้ายเข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งความหมายใหม่ของตัวตนและพื้นที่ที่เกิดขึ้นตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยานั้นจะไม่หยุดนิ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้น

ความเป็นเมืองขนาดกลางที่มีความหลากหลายทางพื้นที่ของเมืองเชียงใหม่ที่มีย่านหลายๆ ย่านที่เชื่อมถึงกันส่งผลให้ผู้เกษียณอายุชาวญี่ปุ่นมี “ปฏิบัติการเชิงพื้นที่” (Spatial Practice) ที่เป็นลักษณะการปรับตัวผ่านการเลือกที่หลากหลายและสามารถเลือกได้ตามความต้องการ ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ดังกล่าวได้เอื้อให้พวกเขาเข้ามาพำนักระยะยาวของพวกเขาเกิดความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวตน และ พื้นที่ในชีวิตประจำวันที่มีความสุขภายในเมืองจนเกิดความสัมพันธ์ที่เป็นการผลิตสร้างความหมายที่ดีต่อกันระหว่างตัวตนและพื้นที่เมืองที่มี “ภาพตัวแทนพื้นที่” (Representations of Space) ที่เปรียบเสมือน กติกาของเมืองที่ถูกสร้าง

ไว้ก่อนหน้าที่พวกเขาจะเข้ามาพำนักระยะยาว ส่งผลให้การเข้ามาพำนักระยะยาวของพวกเขาเกิดความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวตน และ พื้นที่ในชีวิตประจำวันที่มีความสุขภายในเมืองจนเกิดความสัมพันธ์ที่เป็นการผลิตสร้างความหมายที่ดีต่อกันระหว่างตัวตน และพื้นที่ พื้นที่ที่พวกเขาเลือกเข้าไปใช้งานได้อื้อให้เกิดการแสดงตัวตนของกรณีตัวอย่างที่ไม่สามารถแสดงออกมาจากเงื่อนไขในชีวิตประจำวันที่เปลี่ยนไปหลังเกษียณอายุในประเทศญี่ปุ่น รวมถึงสร้างตัวตนใหม่ที่เป็นอิสระจากกรอบกติกาที่ถูกจำกัดไว้ก่อน เข้ามาพำนักระยะยาวอยู่บน “พื้นที่เชิงภาพตัวแทน” (Representational Spaces) ที่มีลักษณะพื้นที่ที่เป็นความหวังแสดงถึงการปลดปล่อยซึ่งสามารถมองเห็นผ่านพื้นที่เมืองและการวิธีการเข้าถึงพื้นที่ที่มีความหลากหลาย องค์ประกอบของพื้นที่ที่อื้อให้เกิดการพักผ่อนของผู้เกษียณอายุ ทั้งพื้นที่ที่เปิดโล่งรับธรรมชาติ อากาศที่ไม่ร้อนหรือหนาวจนเกินไป รวมไปถึงอัตราค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่าประเทศญี่ปุ่นที่ส่งผลให้พวกเขาสามารถใช้จ่ายได้ตามความต้องการ จากปัจจัยข้างต้นนี้ส่งผลให้ “การอยู่” ของพวกเขาเป็นการอยู่ที่มีคุณภาพ มีคุณค่าและมีความสุข ผ่านโลกแวดล้อมซึ่งในที่นี้คือพื้นที่ในชีวิตประจำวันที่ถูกเลือกใช้ภายในเมือง เชียงใหม่ ที่พวกเขาเลือกที่จะย้ายเข้ามาเพื่อพำนักระยะยาวหลังเกษียณอายุ

จากบทสรุปข้างต้นผู้เขียนพบว่าตัวตนใหม่ถูกผลิตสร้างขึ้นผ่านการใช้งานพื้นที่ภายในเมืองเชียงใหม่นี้เป็นตัวตนที่หลุดออกมาจากกรอบของการผลิตตามแนวคิดผลผลิตของพื้นที่ (Production of Space) ที่มองว่าผู้คนอาศัยอยู่ในเมืองที่เป็นกลไกการผลิตนั้นจะต้องมีสถานะเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งกรณีตัวอย่างในบทความฉบับนี้มีตัวตนที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากพวกเขาได้หลุดออกมาจากพื้นที่ของการผลิตหลังจากที่เกษียณอายุออกมา แต่กระนั้นการที่หลุดเป็นผู้ผลิตหลังจากเกษียณอายุและเป็นเพียงผู้บริโภคอย่างเดียวในประเทศญี่ปุ่นส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการบริโภคขึ้นเนื่องมาจากรายได้ที่น้อยลงแต่ยังคงต้องบริโภคสินค้าที่มีราคาเท่าเดิม ทำให้พวกเขายังคงอยู่ในวังวนของกลไกการผลิตที่สามารถบริโภคได้อย่างจำกัด การตัดสินใจย้ายเข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่นี้ส่งผลให้กรณีตัวอย่างลดปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการบริโภคลงเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายในการอยู่ในเมืองเชียงใหม่นี้มีราคาที่ถูกลงกว่าที่ประเทศญี่ปุ่น ส่งผลให้ข้อจำกัดในการบริโภคของกรณีตัวอย่างที่เคยมีตอนอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นนั้นหายไปและเกิดตัวตนใหม่ขึ้น ตัวตนใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นตัวตนที่เกิดขึ้นมาผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เป็นการเลือกใช้ชีวิตประจำวันที่สามารถเลือกใช้เลือกบริโภคทั้งสินค้าและพื้นที่ได้ตามที่พวกเขาต้องการ การที่มีอิสระและทางเลือกในการบริโภคและใช้งานพื้นที่นี้ส่งผลให้ “ตัวตน” (Being) ตามแนวคิดปรากฏการณ์ ที่เป็นตัวตนที่มีอิสระเสรี และมีความสุขเกิดขึ้นอีกครั้งหลังจากหลังจากการย้ายเข้ามาพำนักระยะยาวในเมืองเชียงใหม่ จากตัวตนที่อยู่ในระบบผลิตในประเทศญี่ปุ่น ที่ต้องเป็นทั้งผู้ผลิตและบริโภคตามแนวคิดผลผลิตของพื้นที่ที่ และย้ายเข้ามาพำนักระยะยาวโดยละวางหน้าที่ผลิตและกลายเป็นผู้บริโภคอย่างที่มีอิสระและมีความสุขเต็มตัว ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับไปที่เราเห็นถึงความเฉพาะเจาะจงของพื้นที่เมืองว่าเมืองเชียงใหม่ในบริเวณย่านดังกล่าวมีศักยภาพ ลักษณะของเมืองแบบที่สามารถอื้อให้ชาวญี่ปุ่นวัยเกษียณอายุสามารถเข้าไปใช้งาน และทำให้พวกเขามีชีวิตประจำวันอันมีชีวิตชีวาได้

ข้อเสนอแนะ

สำหรับงานวิจัยในบทความฉบับนี้เป็นงานวิจัยทางสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษเกี่ยวกับตัวตนและพื้นที่โดยทำการศึกษาผ่านการปรับตัวในชีวิตประจำวันของกรณีตัวอย่าง เป็นงานวิจัยที่ใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมมาสร้างกรอบในการมองงานวิจัยกระบวนการวิจัยและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยเป็นหลัก ซึ่งหากนักวิจัยในรุ่นถัดไปที่สนใจจะต่อยอดการศึกษางานวิจัยที่มีลักษณะคล้ายกับงานวิจัยชิ้นนี้ ควรจะคำนึงถึง การทำความเข้าใจกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเป็นอันดับแรก รวมถึงการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้ละเอียดเพื่อเป็นการเปิดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่จะนำมาเป็นกรอบวิจัย แล้วจึงมากำหนดกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ในการเก็บข้อมูลในส่วนถัดมา พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ที่จะทำการศึกษอย่างละเอียด ทั้งจากการลงพื้นที่สำรวจ สอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ และจากการศึกษาเอกสาร วรรณกรรม เพื่อสร้างแนวทางในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามให้ได้ตามวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

ในส่วนของการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้นควรที่จะตั้งเป้าในการเก็บข้อมูลเรื่องของตัวตนและพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่แยกออกจากกัน แล้วจึงนำมาออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยใช้แนวคิดทฤษฎี รวมถึงข้อมูลในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นตัวช่วยในการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บข้อมูลในระดับของการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลนั้น ต้องพยายามเข้าไปพูดคุยและพบปะกับกรณีตัวอย่างจนให้กรณีตัวอย่างรู้สึกพร้อมที่จะเปิดใจในการให้ข้อมูล แต่กระนั้นก็ไม่ควรที่จะเข้าไปทำความสนิทสนมมากเกินไปจนเกิดการเสริมเติมแต่งข้อมูลที่ได้รับขึ้น และเรื่องของการเก็บข้อมูลกับชาวต่างชาติ นั้น ผู้วิจัยควรเตรียมความพร้อมหรือหาวิธีรับมือกับปัญหาด้านภาษาเพื่อจะให้การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นไปอย่างราบรื่น กรณีตัวอย่างไม่รู้สึกแปลกแยก อาจแก้ปัญหาด้วยการใช้ศัพท์ที่เข้าใจง่าย หรือลองใช้ล่ามที่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นของกรณีตัวอย่างสุดท้ายคือเรื่องของจุดยืนของผู้วิจัยที่จะทำการนำเสนอข้อมูลที่ได้รับโดยตรงไปตรงมาที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้

งานวิจัยที่นำเสนอออกมานั้นมีข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงตรงตามช่วงระยะเวลาของการทำงานวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่อง
ของความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและพื้นที่ในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ
สกว. สำหรับการสนับสนุนเงินทุนวิจัยตลอดทั้งโครงการ

เอกสารอ้างอิง

เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และ อรไท โสภารัตย์. (2555). การพำนักระยะยาวของคนญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่:การวิเคราะห์ปัจจัย
กำหนดในช่วงก่อนและหลังการพำนัก. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, 29(1), 26-34.

นรินทร์ คำรังชัย. (2560). ญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองกับการเปลี่ยนผ่านทางความคิดและค่านิยมภายใต้แนวคิด”เซตะร็อง.
วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 7(1), 89-92.

ปิยลดา เทวกุล ทวีปริงซีพร, หม่อมหลวง. (2554). คำ ความคิด สถาปัตยกรรม (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท
ลายเส้น พับบลิชซิง จำกัด, 94-98.

ปัญจมา แผลงสร. (2556). การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวกับคนไทยในท้องถิ่น กรณีศึกษา จ.
เชียงใหม่ (ศิลปศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

พันธ์ทิพย์ จงโกรย และชนมณี ทองใบ. (2557). รูปแบบการกระจายเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมืองในประเทศไทย. *วารสาร
เกษตรศาสตร์ (สังคม)*, 35(1), 30-44.

สันต์ สุวัจนราภินันท์. (2550). ปัญหาและความรู้ของที่ว่าง : ศึกษาจากทฤษฎีที่ว่าด้วยที่ว่างของฮองรี เลอแพรร์ และมิเชล เดอ
เซอร์โต. ใน ธนตล วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ). *วารสารรัฐศาสตร์สาร : รัฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 60 ปี/ รัฐศาสตร์
สาร 30 ปี (เล่ม 2)*, 88-137.

สุดปารธนา ดวงแก้ว. (2555). การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษาการตั้งชุมชน
และการปรับตัวของชาวญี่ปุ่นวัยเกษียณ (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

สุดปารธนา ดวงแก้ว. (2558). การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณที่พำนักระยะยาวในจังหวัด
เชียงใหม่ ประเทศไทย. สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. John Macquarrie and Edward Robinson. (trans). New York: Harper &
Row.

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Malden: Blackwell.